

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه قم

پایان نامه سطح ۳

بررسی دیدگاه‌ها در مورد امکان و چگونگی مدیریت فرهنگی

استاد راهنما: حجت الاسلام و المسلمین دکتر رضا ابروش

استاد مشاور: حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمدعلی زاده

نگارش: محمد فرج پور

تیرماه ۱۳۹۸

چکیده

یکی از رسالت‌های پیامبران الهی و حاکمان دینی جهت بهبود کیفیت زندگی انسان‌ها در سایه رشد و تعالی فرهنگ و مدیریت فرهنگی است. در سال‌های اخیر تحولات زیادی در حوزه‌های فرهنگی و مدیریت فرهنگی صورت گرفته که پاسخگویی مؤثر به جامعه و مبلغین فرهنگی و تأمین نیاز آن‌ها مستلزم سازگاری مدیریت فرهنگی با ایده‌های نو و مدیریت جدید، تمرکز بر کیفیت و خدمات و مسئولیت‌پذیری افراد در برابر اعتماد این مدیریت جدید است و لازم است تا سازمان‌های فرهنگی در سیاست‌گذاری‌های دانشی و تعمیق حوزه‌های فرهنگی به‌عنوان عقل منفصل وزارت فرهنگ محسوب گردیده و راهبری توسعه را بر عهده گیرد. این رساله به بررسی دیدگاه‌ها در مورد امکان و چگونگی مدیریت فرهنگی روش توصیفی تحلیلی می‌پردازد. در مدیریت فرهنگی عده‌ای به امکان و گروهی به عدم امکان مدیریت فرهنگی عقیده دارند. طرفداران نظریه امکان در مدیریت فرهنگی عقیده دارند؛ فرهنگ ویژگی‌هایی دارد که این ویژگی‌ها مدیریت فرهنگ را ممکن می‌کند. ولی گروهی فرهنگ را قابل مدیریت ندانسته و به رد این دیدگاه پرداخته‌اند. درباره چگونگی مدیریت فرهنگی سه دیدگاه وجود دارد؛ گروهی به دیدگاه یکسان‌سازی در مدیریت فرهنگی که یکپارچه کردن فرهنگ در جهان است، عقیده دارند و عده‌ای به دیدگاه تنوع و عده‌ای دیدگاه تفاوت فرهنگی را پذیرفته‌اند که هر سه دیدگاه در اثر جهانی‌سازی فرهنگ به وجود آمده است. اسلام به مدیریت پذیری مشروط فرهنگ معتقد است. در واقع نه می‌توان فرهنگ را مدیریت ناپذیر می‌داند و نه اینکه آن را کاملاً قابل مدیریت به شمار آورد. بلکه اندیشمندان معتقد به این نظریه عقیده دارند که فرهنگ را می‌توان مدیریت نمود، اما با اقتضائات واقعی آن و البته به‌طور قطعی و کاملاً مکانیکی و در حقیقت مدیریت فرهنگ به‌طور کامل امکان‌پذیر نیست. اصول مدیریت در اسلام و غرب متفاوت است که اصول در اسلام مبتنی بر دین و در غرب بر پایه لذت‌های مادی است. میان مدیریت فرهنگی در غرب و اسلام تمایزات بسیاری وجود دارد که

این تمایزات به منشأ اعتقاد آن‌ها برمی‌گردد. دین اسلام با مدیریت فرهنگی در جامعه قصد دارد تا با اجرای اصول دینی در جامعه اسلامی انسان را به کمال که همان رسیدن به سعادت ابدی است برساند. اما مدیریت غربی بر اساس لذت طلبی و دنیاطلبی بیان شده و همه سعی در مدیریت فرهنگی غرب مهیا کردن شرایطی است تا انسان‌ها از این زندگی مادی لذت بیشتری کسب کنند. در تشابه این دو مدیریت نمی‌توان نقطه مشترکی یافت چراکه ریشه و اساس این دو مدیریت متفاوت است.

کلمات کلیدی: مدیریت، فرهنگ، مدیریت فرهنگی، امکان مدیریت فرهنگی

فهرست منابع

- ۱ مقدمه
- ۲ فصل اول:
- ۲ کلیات و مفهوم شناسی
- ۳ ۱-۱- گفتار اول: کلیات تحقیق
- ۳ ۱-۱-۱- بیان مسأله و تعیین قلمرو آن:
- ۴ ۲-۱-۱- ضرورت و اهمیت تحقیق:
- ۴ ۳-۱-۱- فرضیه تحقیق
- ۴ ۴-۱-۱- سؤالات تحقیق
- ۵ ۵-۱-۱- پیشینه تحقیق
- ۶ ۶-۱-۱- اهداف و فواید تحقیق
- ۷ ۷-۱-۱- روش تحقیق
- ۷ ۸-۱-۱- مفهوم شناسی
- ۱۵ ۹-۱-۱- خصیصه‌های فرهنگ
- ۱۷ ۱۰-۱-۱- عوامل مؤثر بر فرهنگ
- ۱۹ ۱۱-۱-۱- امکان مدیریت فرهنگی
- ۲۰ فصل دوم:
- ۲۰ بررسی امکان مدیریت فرهنگی
- ۲۱ ۱-۲- امکان مدیریت فرهنگی
- ۲۱ ۱-۱-۲- امکان در مدیریت فرهنگی

- ۲-۲- ضرورت دخالت دولت در برنامه‌ریزی فرهنگی ۲۳
- ۳-۲- امکان مدیریت فرهنگی از دیدگاه رهبری ۲۶
- ۴-۲- دیدگاه عدم امکان در مدیریت فرهنگی ۳۱
- ۲-۴-۱- دلایل توجیه عدم نیاز به مدیریت فرهنگی ۳۱
- ۲-۵- مدافعان نظریه عدم امکان مدیریت فرهنگی ۳۳
- ۲-۶- لیبرالیسم و مدیریت فرهنگی ۳۴
- ۲-۷- عدم مداخله دولت در امور فرهنگ ۳۵
- ۲-۸- اصالت دادن به سرمایه همانند قانون حاکم بر جریان فرهنگ ۳۶
- فصل سوم: ۴۰
- بررسی دیدگاه چگونگی مدیریت فرهنگی ۴۰
- ۳-۱- دیدگاه یکسان‌سازی در مدیریت فرهنگی ۴۲
- ۳-۲- سیاست دولت‌ها در یکسان‌سازی ۴۴
- ۳-۳- دیدگاه یکسان‌سازی در اسلام ۴۷
- ۳-۳-۱- جهان بینی یکسان ۴۷
- ۳-۳-۲- آرمان مشترک ۴۹
- ۳-۳-۳- نظام مشترک ۵۰
- ۳-۴- اخوت دینی زمینه یکسان‌سازی ۵۱
- ۳-۵- گفتار دوم: دیدگاه تنوع در مدیریت فرهنگی ۵۶

- ۶۰-۳-۶- مدیریت تنوع فرهنگی و روش‌ها..... ۶۰
- ۶۰-۳-۶-۱- نادیده گرفتن تفاوت‌های فرهنگی..... ۶۰
- ۶۲-۳-۶-۲- به حداقل رساندن تفاوت‌های فرهنگی..... ۶۲
- ۶۲-۳-۷- دیدگاه امکان تفاوت فرهنگی در جوامع..... ۶۲
- ۶۵-۳-۸- گفتار سوم: دیدگاه تلفیق در مدیریت فرهنگی..... ۶۵
- ۶۷-۳-۹- فرهنگ جهانی و آرمان جهانی..... ۶۷
- ۶۹-۳-۱۰- جهانی شدن فرهنگ..... ۶۹
- ۷۱-۳-۱۱- پیامدهای جهانی شدن..... ۷۱
- ۷۴- فصل چهارم:..... ۷۴
- ۷۴- بررسی دیدگاه اسلام در مدیریت فرهنگی..... ۷۴
- ۷۶-۴-۱- گفتار اول: مدیریت پذیری مشروط مدیریت فرهنگ..... ۷۶
- ۷۷-۴-۱-۱- انواع مدیریت فرهنگی..... ۷۷
- ۸۰-۴-۱-۲- بررسی دیدگاه اسلام در برنامه ریزی فرهنگی در مدیریت مشروط..... ۸۰
- ۸۳-۴-۱-۳- نکات اساسی در برنامه ریزی مدیریت مشروط فرهنگی..... ۸۳
- ۸۶-۴-۱-۴- اسلام و جهانی شدن..... ۸۶
- ۸۹-۴-۲- گفتار دوم: اصول مدیریت فرهنگی..... ۸۹
- ۸۹-۴-۲-۱- اصل اول: روش‌شناسی..... ۸۹
- ۹۲-۴-۲-۲- اصل دوم: دین‌محوری..... ۹۲
- ۹۵-۴-۲-۳- اصل سوم: زمان‌شناسی و بهره‌گیری از زمان..... ۹۵

۹۹۴-۲-۴- اصل چهارم : اصل آسان گیری
۱۰۱۴-۲-۵- اصل پنجم : اصل تغافل و نادیده انگاری
۱۰۴۴-۲-۶- اصل ششم: اصل تحمل و مدارا.....
۱۰۴۴-۲-۷- اصل هفتم : اصل شناخت شیوه های دشمن در مبارزه با نیروهای حق.....
۱۰۶۴-۲-۸- اصل هشتم: تقویت فرهنگ ملی و توجه به آن.....
۱۰۷۴-۲-۹- اصل نهم : اصل ارتباط و ایجاد شبکه ارتباطی.....
۱۱۰ فصل پنجم:
۱۱۰ تمایزات و اشتراکات از دیدگاه مدیریت فرهنگی
۱۱۱ ۱-۵- گفتار اول: دیدگاه تمایزات در مدیریت فرهنگی
۱۱۲ ۱-۱-۵- تفاوت در بررسی دیدگاه چگونگی مدیریت فرهنگی
۱۱۷ ۲-۱-۵- اصول حاکم بر مدیریت فرهنگی در غرب.....
۱۱۸ ۳-۱-۵- محورهای مدیریت فرهنگی غربی در کشورهای اسلامی.....
۱۲۱ ۴-۱-۵- محدود کردن و حذف ولایت فقیه از جامعه اسلامی.....
۱۲۲ ۵-۱-۵- مدیریت فرهنگی اسلام.....
۱۲۵ ۲-۵- گفتار دوم: دیدگاه اشتراکات در مدیریت فرهنگی
۱۲۶ ۱-۲-۵- خطر استعمار فرهنگی.....
۱۲۸ فهرست منابع فارسی.....
۱۳۰ فهرست منابع عربی.....
۱۳۱ منابع دیجیتالی.....

مقدمه

فرهنگ راه و رسم و شیوه زندگی است و برای یک جامعه، به مثابه روح برای جسم آدمی است. فرایند رو به گسترش جهانی شدن در کشورهای جهان، و پیچیدگی جوامع جدید توجه به مدیریت را در تمام عرصه‌های زندگی حتی در امور بسیار مانند مدیریت در سطوح بین‌المللی ضروری و حتی الزامی کرده است. یکی از رسالت‌های پیامبران الهی و حاکمان دینی جهت بهبود کیفیت زندگی انسان‌ها در سایه رشد و تعالی فرهنگ و مدیریت فرهنگی است که نگاهی کوتاه به مجموعه ساختار و وظایف، قوانین و مقررات دستگاه‌هایی نظیر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی آشکار می‌سازد که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی بیشترین نقش فرهنگی را در میان دستگاه‌های دولتی بر عهده دارد. نگاهی گذرا به وضعیت فعلی مدیریت فرهنگی جامعه مشخص می‌سازد که مسیر مدیریت و فرهنگ و توسعه مدیریت فرهنگی در برخی سازمان‌های فرهنگی مبهم است. وجود این ابهام ضرورت امکان و چگونگی مدیریت فرهنگی را بیش از هر زمان دیگر ایجاب می‌کند که مورد بررسی قرار گیرد. و لذا یکی از دلایل عمده وجود مدیریت‌های فرهنگی متفاوت، تفاوت در دیدگاه‌ها و رویکردها در مورد مدیریت فرهنگی می‌باشد. در سال‌های اخیر تحولات زیادی در حوزه‌های فرهنگی و مدیریت فرهنگی صورت گرفته است. پاسخگویی مؤثر به جامعه و مبلغین فرهنگی و تأمین نیاز آن‌ها مستلزم سازگاری مدیریت فرهنگی با ایده‌های نو و مدیریت جدید، تمرکز بر کیفیت و خدمات و مسئولیت‌پذیری افراد در برابر اعتماد این مدیریت جدید است. بر این اساس لازم است تا سازمان‌های فرهنگی در سیاست‌گذاری‌های دانشی و تعمیق حوزه‌های فرهنگی به‌عنوان عقل منفصل وزارت فرهنگ محسوب گردیده و راهبری توسعه مبتنی بر دانایی را بر عهده گیرد. چنانچه این محقق نشود ممکن است این رویکرد استراتژیک خطرناک است. به همین دلیل در این تحقیق به بررسی دیدگاه‌های موجود در خصوص امکان و چگونگی مدیریت فرهنگی می‌پردازیم تا این مقوله مهم را بررسی کنیم.

فصل اول:

کلیات و مفهوم شناسی

۱-۱-۱ گفتار اول: کلیات تحقیق

۱-۱-۱-۱ بیان مسأله و تعیین قلمرو آن:

یکی از رسالت‌های پیامبران الهی و حاکمان دینی جهت بهبود کیفیت زندگی انسان‌ها در سایه رشد و تعالی فرهنگ و مدیریت فرهنگی است. از همین رو، در سال‌های اخیر در حوزه‌های مرتبط، مدیریت فرهنگی با رویکرد اسلامی صورت گرفته است که در قانون اساسی نیز چندین مورد به امور مدیریت فرهنگی پرداخته و تأکید شده است. در این میان نگاهی کوتاه به مجموعه ساختار و وظایف، قوانین و مقررات دستگاه‌هایی نظیر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی آشکار می‌سازد که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی بیشترین نقش فرهنگی را در میان دستگاه‌های دولتی بر عهده دارد. لذا نگاهی گذرا به وضعیت فعلی مدیریت فرهنگی جامعه مشخص می‌سازد که مسیر مدیریت و فرهنگ و توسعه مدیریت فرهنگی در برخی سازمان‌های فرهنگی مبهم است. به عبارت دیگر عدم وجود نقشه مدیریت خوب، مدون نبودن راهبردهای آموزشی و عدم همسویی فرهنگ جامعه با الزامات مدیریت فرهنگی و اهداف فرهنگی مورد نیاز، افراد و سازمان‌های فرهنگی را با این ابهام که راهبرد مشخصی برای آموزش و یادگیری آن‌ها وجود ندارد مواجه ساخته است. وجود این ابهام ضرورت امکان و چگونگی مدیریت فرهنگی را بیش از هر زمان دیگر ایجاب می‌کند که مورد بررسی قرار گیرد. و لذا یکی از دلایل عمده وجود مدیریت‌های فرهنگی متفاوت، تفاوت در دیدگاه‌ها و رویکردها در مورد مدیریت فرهنگی می‌باشد که این پژوهش درصدد است با بررسی دیدگاه‌ها و رویکردهای مدیریت‌های فرهنگی رایج بتواند چگونگی و مدیریت فرهنگی را مورد بررسی و مطالعه قرار دهد.

بر اساس ، می‌توان یک فرهنگ جهانی مشترک از برخی عناصر فرهنگ‌های مختلف ایجاد کرد به طوری که مغایر همدیگر نباشند. بنابراین این پژوهش درصدد است تا با بررسی هریک از دیدگاه‌ها، امکان و چگونگی هریک از آن‌ها را مورد بررسی قرار دهد تا با بررسی دیدگاه‌ها به بهترین گزینه دست پیدا کند.

۱-۱-۲- ضرورت و اهمیت تحقیق :

فرایند رو به گسترش جهانی شدن، پیچیدگی جوامع جدید و توجه به مدیریت را در تمام عرصه های زندگی الزامی کرده است. در اینجا به نظر می رسد حتی کسانی که به مدیریت عرصه فرهنگ و سیاست گذاری برای آن اعتقادی ندارند لزوم حداقلی از مدیریت را پذیرفته اند.

در جهان رقابتی کنونی، کشورهایی که برای فرهنگ خود، هدف و برنامه ای نداشته باشند، توسط فرهنگ های دیگر کنار گذاشته خواهند شد. به تعبیر دیگر، کشورهایی که برای فرهنگ خود برنامه ای نداشته باشند، خود مشمول برنامه های فرهنگی دیگران و جزئی از آن خواهند شد و مورد غارت و چپاول دیگر فرهنگ ها واقع خواهند شد. در کشورهایی که دارای پشتوانه فرهنگی قوی هستند و در دوره هایی، فعالیت های گسترده فرهنگی، داشته و دارای میراث فرهنگی عظیمی، بوده اند اهمیت مدیریت فرهنگی چند برابر می شود. ضروری است که برای مدیریت فرهنگی در جوامع سیاستی اتخاذ شود تا با ایجاد یک مدیریت جامع انسان ها و جوامع انسانی بتوانند مدیریتی سالم را در جامعه داشته باشند.

۱-۱-۳- فرضیه تحقیق

این تحقیق اکتشافی است و نیاز به فرضیه ندارد.

۱-۱-۴- سؤالات تحقیق

سؤال اصلی

دیدگاه های موجود در خصوص امکان و چگونگی مدیریت فرهنگی چیست؟

سؤالات فرعی:

۱- دیدگاه ها در خصوص امکان مدیریت فرهنگی چیست؟

۲- دیدگاه‌ها در خصوص چگونگی مدیریت فرهنگی چیست؟

۳- دیدگاه اسلام در امکان و چگونگی مدیریت فرهنگی چیست؟

۴- تمایزات و اشتراکات مدیریت فرهنگی از دیدگاه اسلام با دیدگاه‌های فوق در چیست؟

۱-۱-۵- پیشنهاد تحقیق

فرهنگ به عنوان یک اصل جداناپذیر از زندگی انسان‌ها نشان‌دهنده راه و رسم و شیوه زندگی می‌باشد که در این میان محافظت از مرزهای فرهنگی نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و بهره‌مندی از مدیریتی کارآمد است. در واقع رشد و توسعه‌ی هر جامعه‌ی ای را می‌توان مدیون مدیریتی دانست که بتواند با اعمال مدیریت فرهنگی جامعه را به رشد و تعالی برساند.

در خصوص موضوع مورد بحث کتاب‌های متعددی به نگارش درآمده است. از جمله: کتاب مدیریت فرهنگی نوشته جعفر رحمانی، کتاب مدیریت فرهنگی، نوشته محمدعلی حاجی ده‌آبادی، تئوری‌های مدیریت نوشته کمال پرهیزگار و... که در این کتب در خصوص مدیریت فرهنگی، اصول و مؤلفه‌های آن به بحث پرداخته شده است.

از جمله کتب دیگری که در زمینه موضوع به خصوص مبحث مدیریت به نگارش درآمده می‌توان به کتاب مبانی سازمان و مدیریت، نوشته محمد تمیمی، مدیریت بر مبنای هدف و نتیجه، نوشته جورج ال مورسی، شیوه‌های نوین مدیریت نوشته لیرتس و دیگران. اصول مدیریت نوشته لئونارد کازمایر و... اشاره نمود که در ارتباط با مدیریت و اصول و مبانی آن بحث نموده‌اند. همچنین در زمینه موضوع مذکور مقالات گوناگونی نیز تدوین شده است. مقاله چالش‌ها و آسیب‌های فراروی فرهنگ و مدیریت فرهنگی به قلم علی رشید پور و علیرضا مرادی، ایشان در مقاله مذکور آسیب‌های پیشروی مدیریت فرهنگی را مورد توجه قرار

داده است. مقاله آسیب‌شناسی مدیریت فرهنگی از منظر قرآن کریم نوشته نعمت‌الله فیروزی و عباس معینفر که در این مقاله مبحث فرهنگ و مدیریت فرهنگی را از زاویه عدم اهتمام به جریان‌ات فرهنگی و آسیب‌شناسی صحیح آن‌ها مورد توجه قرار داده است و مقالاتی دیگر از جمله پایان‌نامه‌هایی هم که به موضوع پرداخته‌اند می‌توان به پایان‌نامه بررسی مؤلفه‌های ارزشی مدیریت فرهنگی در «نهج‌البلاغه» به قلم کبری شیخ محمدی اشاره نمود که ضمن بیان مفهومی از مدیریت و فرهنگ به بحث از مؤلفه‌های ارزشی در رفتار و روش عملی مدیریت فرهنگی پرداخته است.

بحران در مدیریت فرهنگی جامعه و زمینه‌های آسیب‌پذیری آن نوشته عبدالرضا نواح که به بیان علل غفلت از فرهنگ و اتفاقات حاصل از آن پرداخته است. اصول و روش‌های مدیریت مؤثر فرهنگی از منظر آیات و روایات به نگارش مسعود دالوند که مفاهیم مدیریت، فرهنگ، مدیریت فرهنگی و خصوصیات مدیران از منظر آیات و روایات را مورد بررسی قرار داده است. رساله حاضر تلاش نموده است تا ضمن بیان مفهومی از مدیریت و فرهنگ، دیدگاه‌های مطرح شده در خصوص این موضوع را با توجه به اصول و مؤلفه‌های مدیریت موردبررسی و مذاقه قرار داده و نحوه امکان و چگونگی نوع مدیریت بر امور فرهنگی در جامعه امروزی را بررسی نماید.

۱-۱-۶- اهداف و فواید تحقیق

هدف اصلی

بررسی دیدگاه‌های موجود در خصوص امکان و چگونگی مدیریت فرهنگی

اهداف فرعی

- ۱- تبیین دیدگاه‌ها در خصوص امکان مدیریت فرهنگی
- ۲- تبیین دیدگاه‌ها در خصوص چگونگی مدیریت فرهنگی

۳- تبیین دیدگاه اسلام در امکان و چگونگی مدیریت فرهنگی

۴- شناسایی و تبیین تمایزات و اشتراکات مدیریت فرهنگی از دیدگاه اسلام با دیدگاه‌های فوق

۷-۱-۱- روش تحقیق

روش تحقیق در پایان نامه انجام شده روش توصیفی تحلیلی است که پژوهش حاضر اطلاعات مورد نیاز خود را با مراجعه به کتابخانه و فیش‌برداری اطلاعات مورد نیاز را جمع‌آوری نموده است پژوهشگر در انجام این تحقیق نظرات محققین را جمع‌آوری، مورد بررسی و تحلیل قرار داده است روش تحقیق توصیفی تحلیلی به توصیف و تفسیر شرایط و روابط موجود می‌پردازد که در این تحقیق با روش پژوهش توصیفی و تحلیلی هر یک از اطلاعات مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است.

پژوهش حاضر تلاش نموده است تا ضمن تبیین بررسی دیدگاه‌ها در مورد امکان و چگونگی مدیریت فرهنگی دیدگاه‌ها را مورد بررسی قرار دهد و با بیان دیدگاه‌ها و نظرات مختلف به تحلیل آن بپردازد.

۸-۱-۱- مفهوم شناسی

مدیریت:

مدیر در لغت به معنای اداره کننده و کسی که کاری را اداره می‌کند و به مباشر و رئیس مدیر گویند.^۱

درواقع مدیر متصدی رسیدگی به چیزی، اداره کننده بخشی یا اداره یا دایره‌ای از کشور؛ عهده‌دار اداره عمومی یا خصوصی است. مدیریت به بخشی از اداره دولتی که زیر نظر مدیر کل می‌باشند را گویند.^۲

^۱ دهخدا، علی‌اکبر، «لغت نامه»، ذیل واژه.

^۲ بستانی، فواد افرام، «فرهنگ ابجدی»، ذیل واژه.